

«Dünyäni söýgi halas eder!»

Category: Kitapcy, Romanlar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

"Dünyäni söýgi halas eder!" «DÜNYÄNI SÖÝGI HALAS EDER!»

*«Tomaşaly däli dünýäniň soňy,
Gugaryp boş galar, halydyr-haly».*

Seýitnazar Seýdi / «Doludyr-doly»

*«Häzir adamzada oýlanmak gerek,
Ýaşamalymy ýa-da oda köýmeli?!»*

Öwezduurdy Nepesow / «Faeton» planetasy»

Dünyäniň we adamzadyň ömrüniň paýawlap baryandygy baradaky howsalaly pikirler eýýäm ýarym asyrdan gowrak wagt bäri dünýä jemgyýetçiligini gulgula salyp gelýär. Soňky ýyllarda bu hasam güýjeýär. Şonuň üçin dünýäniň ahyrky günleri baradaky dürli-dürli howsalaly sýužetler kinofilmlerdir çeper eserlere-de ýeterlik täsirini ýetirýär. Baryp 1951-nji ýylda «Dünyäniň soňlanan günü» («День, когда остановилась Земля» / «The Day the Earth Stood Still») atly atly kinofilmi ekranlaşdyrylypdy (kinofilm 2008-nji ýylda gaýtadan surata düşürildi). Häzire çenli adamzadyň soňy hakyndaky kyýamat sýužetli döredilen kinofilmleriň sany altmyşdan geçdi. Ýöne belli ýazyjy Juma Hudaýgulynyň «Zamana ahyr bolarmyka?» makalasynda hem aýdyşy ýaly, «barybir ertir ýok bolup gitjek bolsak, şol filmleri görkezmekligiň nämä gerekdigine...»[1] düşünemzok. Çünki, şular ýaly kinosýužetleriň bu howsalaly kinofilmlere biparhlyk bilen tomaşa edýänleriň kalbyny hapa işlerden azajygam bolsa daşlaşdyryp, adamkärçilige ymtylma duýgusyny döredýändir öýdemzok. Megerem, munuň gelejekde bolaýjak ýa-da asla bolup bilmejek katastrofalary ýörite iş edinen kinorežissýorlardyr, prodýuserleriň, senaristleriň kisesine, umuman kinoindustriýa pudagyna millionlarça dollar girdeji getirmekden başga zada peýdasy ýok bolsa gerek. Çeper edebiýat hem mundan ýetdik paýyny alýar. Esasan ylmy-fantastiki žanrda döredilýän şeýle

çeper eserlerden amerikan ýazyjysy Sýuzen Kollinziň «Açlyk oýunlary» («Голодные игры» / «The Hunger Games») romanlar tapgyryny, rus ýazyjysy Dmitriý Gluhowskiniň «Metro 2035», «Metro 2034», «Metro 2035», amerikan ýazyjysy Kurt Wonnegutyň «Galapagos», ýapon ýazyjysy Hideýuki Kikutiniň «Amneziýa atly şemal» («Ветер по имени» / «A wind Named Amnesia»), amerikan ýazyjysy Kormak Makkartiniň «Ýol» («Дорога» / «The Road») romanlaryny görkezmek bolar. Hatda şeýle žanrdaky hekaýa ýazmaga şu setirleriň awtory hem synanşyk edipdi.[2]

Şeýle eserler giň okyjylar köpçüliginiň arasynda-da uly seslenme döredýär. Mysal üçin, D.Gluhowskiniň «Metro 2034» romany neşir edilenden soňky ilkinji alty aýynda kitap bazarynda satylan ekzemplýary eýýäm 300 müňden geçipdi. Munuň özi nämäni aňladýar? Megerem, adamzat özüniň soňunyň golaýlaýandygyny hemme taraplaýyn kabul eden bolarly. Belkäm, şonuň üçindir ol haý-haýly kinofilmlerdir şüweleňi ýetik ylmy-fantastiki çeper eserler bilen öz-özünü güýmemäge çalyşýar. Çünki, Lew Tolstoýyň hem aýdyşy ýaly, «Dünýäniň we adamzadyň soňunyň erbetlige tarap barýandygyny bilmeýän ýok, emma hiç kim özüne erbetdir öýdenok». Ynha, bar mesele hem şunda!

Makalanyň başyny dünýäniň soňy hem-de kyýamat sýužetli eserlerden başlanam bolsak, gürrüňimiziň esasy özeni bu agzalan zatlar däl-de, haçanam bolsa gelmeli gulgulaly günlerden öňki, ýagny häzirki günlerde durmuşa geçirip başlan käbir howsalaly tejribeleri hakynda bolar.

Belli ýazyjy Sapargeldi Annasähet Iner oglynyň «Kyýamatdan bir söz diýdim baýakda...» makalasynda aýdylyşy ýaly, «Kosmos giňişliginden güzürdäp gelýän haýsydyr bir gara belanyň Ýer togalagyny pytradyp kyýamat goparjagyna garaşmagyň asla geregi hem ýok! Şol gara bela biziň öz içimizden döredi! Olam şeragatdan, kesapatdan, zelalatdan ýaňa gara daşa öwrülen ynsan ýüregi ahyry!»[3] Ýokarda ýazmaga synanyşdym diýen «Pelle» hekaýamda hem şo biziň içimizden dörän «gara belanyň» doňňaradaşlaşmagy netijesinde adamyň adamdan bigäneleşiş prosesini kyýamat gününden bir epizody bermek arkaly suratlandyrmaga çalşypdym.

Hawa, adamzat demografik köpelişiň görlüp-eşdilmedik derejä

çykyp, ýedi milliarddan hem geçip gideninemi, nämemi, biri-birine mähremleşmegiň deregine, biri-birinden barha uzaklaşyp, doýgunlaşyp barýar. Indi sosiologlar dünýä ilatynyň çakdan aşa köpelmegi tebigy resurslaryň ýetmezçiligine getirmeginden ätiýaç edip başladylar. Biziň pikirimizçe, häzirlilikçe mundan ätiýaçlanmagyň geregi ýok. Eger ýer togalagynyň az sanly adamlaryň we toparlaryň doýmaz-dolmaz holtumynda jemlenen tebigy baýlyklary adamzadyň bähbidine gyradeň paýlansa we peýdalanmagyna gönükdirilse, onda ýakyn gelejek üçin bu howpdan çekinmese-de bolardy. Ýöne gapdalynda depesinden günde-günaşa inip duran bombadan we özlerinden başgany «kapyr» diýip ygylan eden eli awtomatly haýwanlaşan wagşy terrorçy toparlardan gaçyp, resmi däl ýollar arkaly gaýykly-kürekli haýsam bolsa bir ýurda özüni atyp halas bolmak isleýän ene-atanyň gözmonjugy ýaly çagasynyň deňziň tolkunlarynyň kenara zyňyp taşlan jansyz bedeninden birjigem jogapkärçilik duýmaýan baý-bezirgen arap şeyhleriniň pullaryny nirä sowjagyny bilmän, portugal futbolçysy Kristian Ronaldo daşy altyn sahaply «Gurhan» sowgat berýärkäler, ýa-da öz gapdalynda ýüz müňläp arap goňşy ýurtlara bosgun bolup durka Angliýanyň adybelli futbol klublarynyň aksiýalaryny satyn alýarkalar, ýa bolmasa belli türk ýazyjysy Eziz Nesiniň sözi bilen aýdanymyzda diňe bir ýylda «ýaraglanşyga çykarylýan çykdaýy bütindünýä açlyk problemasyny çözmeklige ediljek çykdaýynyň ýüz essesine barabarka» şeýle ätiýaç öz wawalylygyny saklap galsa gerek. Howp diňe dünýä ilatynyň çenden aşa köpelmegimi? Ýok. Hut «harby kakyndan ýaňa kelleleri titröp duran imperialist generallaryň»[4] «abat illeri bibat etjek» ýadro ýaraglary hem dünýämize az howp abandyрманam duranok. «Uruş gutaransoň batyr köpeler» edip, Ikinji jahan urşundan ýeňliş bilen çykan Ýaponiýanyň Hirosima we Nagasaki şäherleriniň parahat ilatynyň üstünden atom bombasyny inderendiklerini az görýän ýaly (elbetde, bu terrorçylykly operasiýa ýaponlara göz görkezmek däl-de bütin dünýäni özünden eýmendirmek maksady bilen amala aşyrylypdy -H.T.) «Sowuk uruş» döwründe amerikan jeňbazlary Aýda bir atom bombasyny ýerleşdirip, ony partlatmagy hem meýilleşdiripdi. Munuň sebäbi bolsa, SSSR-e göz

görkezmekdi.[5] Şu ýerde türkmen derwüş-i Hoja Ahmet Ýasawynyň «Zamana ahyr bolsa akyl gitgeý, Adam ogly bir-birini tutup depgeý»[6] diýen setirini ýatlap, Allanyň halan welisiniň dogaýy jümleleriniň müň kerem mamladygyna göz ýetirýärsiň.

Bir tarapdan kontinentara maýlama Ýer togalagynyň klimatyny üýtgedýär. Klimat üýtgeşmeleri boýunça halkara ekspertler toparynyň bellemegine görä, XXI asyryň ahyryna çenli howanyň gyzgynlyk derejesi öňküsinden 4-5 gradus ýokarlanar. Bu bolsa deňiz derejesiniň ýarym metre çenli galmagyna, netijede, dünýäniň iň uly kenarýaka şäherleriniň suw astynda galmagyna sebäp bolar.[7]

Kontinentara maýlama, ýadro urşy, demografik partlaýyş (ilatyň köpelmegi) we beýleki howplar kiçi döwletlerdir garamaýak halky has beter basga goýaýjak ýalydyr welin, bu howplardan iň köp endişä galýanlaram, ýene dünýäni öz täsirinde saklamak isleýän imperial güýçlerdir. «Assa gaçan namart» edeniň bilen janyňy halas edip bolýjagam welin, bu gülkünç tejribeler, gülkünçiligidinden ötri, adamzat jemgyýetiniň nä derejä gelip ýetendigini we nähili howply uçudyň gyrasynda durandygyny görkezýär.

Ýakynda ABŞ-nyň NASA kosmos gullugy tarapyndan Utah ştatynyň çöl zolagynda Mars saýýarasynda ýaşamaga taýýarlyk görüp başlandy. Tejribe koloniýasynda alymlaryň käbiri Marsda ýaşamaga uýgunlaşmak üçin 5 m² hüjrelerde ýaşaýar. Olar kosmosda iýmitlenilýän ýörite pastalardan iýmitlenip, kosmonawt eşikli ýatyp-turýarlar.

Hytaýlylar hem amerikanlardan kem galman Gobi çölünde şeýle koloniýa gurdular. Olar bu ýerde gelejekde başga saýýaralarda oňnut etmegiň ýollaryny tejribe edýärler. Ýöne emeli koloniýalar adamzadyň halas boluşyny üpjün edip bilermikä? Bu aýdylanlar ylmy-fantastiki kinofilmleriň senariýalaryna meňzeş görnübem biler. Emma hut şu günlerden başlap şeýle senariýalary durmuşa geçirip başladylar. Käbir alymlaryň pikirine görä, amerikanlaryň we hytaýlylaryň bu synanşygy peýdasyz we öz-özünü aldamakdan başga zat däl. Sebäbi, ýagtylyk tizligi bilen gidilende Güne 8 minutda, iň ýakyn ýyldyza 8 ýylda, goňşy galaksikadaky ýyldyzlaryň birine bolsa

2 million ýylda ýetmek mümkin. Oýlanşykly çemeleşilende diňe orbitalar adamzadyň halas bolşuny üpjün edip biler diýen inçe umyt bar.

«Gaçan gutularmy» ýa-da gaçman oturan... ony biljek däl welin, gojaman zemini jähenneme öwürüp, nirädir bir ýerlere gaçyp gidenimiz bilenem, hemme zat gowluk gutaraýmasa gerek. Hezreti Alyda (r.a) bir söz bar: «Ertir kyýamat gopjagyny bilip duranam bolsaň, eliňdäki agajy ekmän goýma!» Diýmek, ynsan ogluna hiç bir ýagdaýda ynamyny, umydyňy, biri-birini söýgini, ýagşylyga bolan ymtylyşyny ýitirmek bolmaýar. Çünki azərbayjan ýazyjysy Röwşen Abdylła oglunyň hem aýdyşy ýaly, «ynamyny we wyždanyny ýitiren adam jemgyýet üçin iň howply mahlukdyr».[8]

Bardy-geldi ýokarda agzalan howplar zerarly zeper görüp, perişan hallarda galaýan ýagdaýymyzda-da, D.Gluhowskiniň romanlaryndaky mutasiýa prosesini başdan geçiren we dünýäni kellä geýjek bolup duran mahluk jemendesini ýaly däl-de, halkymyzyň gadymdan gelýän asylyly döredijiliklerine, müňýylliklaryň dowamynda kämilleşip gelen ruhy gymmatlyklarymyza mäkäm ýapyşan halatymyzda mümkingadar az zeňel görjekdigimize tüýs ýüregimiz bilen ynanmagymyz gerek. Goý, erte niredir bir ýerden harsaň bir meteorit bölegi gelip depämizden inenmişem-dä. Türkmen «Bir başa bir ölüm» diýip oýnamaga aýtmadyr. Ha dünýäniň bir gün ömri galypdyr, ha biziň... Tapawudy näme? Haýsydyr bir saýýara gaçyp gidenimizde niýetimizi-pälimizi düz tutmasak, ynsapdyr mähir-muhabbet duýgulary birwagt ölüp giden ýüreklerimiz bilen baran ýerimizde uzak ýaşarysmy? Gojaman zemini jähenneme öwürüp taşlan «gara bela» ol ýeri-de jähennem etmezmi?

Biz şu günki gün biri-birimiziň gadyryny bileliň, şu gün birek-birege ýakynlaşalyň, bir-birimize hemdem bolalyň, söýmäge, söýülmäge mynasyplary söýeliň, söýüleliň! Etse etse **«DÜNYÄNI SÖÝGI HALAS EDER!»**[9]